

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

M 2 0 2 5 1 1 1 2

JESENSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

≡≡≡ Izpitna pola 2 ≡≡≡

Narodna zgodovina

Četrtek, 27. avgust 2020 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Izpitni poli je priložena barvna priloga.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začinjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpitna pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**.

Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

*Ta pola ima 16 strani (1–16), od tega 3 prazne.
Barvna priloga ima 4 strani (17–20).*

© Državni izpitni center
Vse pravice pridržane.

Antična kulturna dediščina na tleh današnje Slovenije

1. Pred prihodom Rimljanov so na našem ozemlju živelna številna keltska plemena. Pri reševanju si pomagajte s sliko 3 v barvni prilogi.
 - 1.1. Navedite štiri keltska plemena, ki so naseljevala območje današnje Slovenije.

 - 1.2. Po katerih izdelkih so bili Kelti najbolj znani in so jih uvažali celo Rimljani?

 - 1.3. Pojasnite dva strateška razloga, ki sta vplivala na širjenje rimske oblasti na naše ozemlje.

(3 točke)

2. Rimljani so osvojena območja na območju današnje Slovenije upravno razdelili na tri večje upravne enote.
K spodnjim krajem zapišite ime upravne enote, pod katero so sodili. Pri reševanju si pomagajte s sliko 4 v barvni prilogi.

Emona: _____

Petoviona: _____

Celeja: _____

Neviodunum: _____

(2 točki)

3. Rimska Poetoviona je bila največje rimsko mesto na ozemlju današnje Slovenije. Pri reševanju si pomagajte s sliko 5 v barvni prilogi.

Trajan je več svojim odsluženim vojakom podelil zemljo v zaledju Poetovione. Njihovi nagrobniki pričajo, da gre večinoma za veterane legije XIII. Gemine, ki je prej tu domovala, pa tudi za vojake nekaterih drugih enot. Med njimi naj omenimo le K. Kornelija Vera, ki je prejel dvojno mero zemljišča, kot nam priča njegov nagrobnik, danes vzdan v severno steno mestnega stolpa.

(Vir: Lamut, B., 1992: Poetovio v rimskem obdobju, letnik 40, številka 3, str. 161–168. Kronika. Ljubljana)

- 3.1. Iz kakšne naselbine se je razvilo mesto?
- 3.2. Navedite obrtne dejavnosti, ki so se razvile v mestu.
- 3.3. Pojasnite, na kakšne načine se je odražala romanizacija v vsakdanjem življenju.

(3 točke)

4. Pomembno vlogo je imela v tistem času tudi rimska Emona.

Na omembe dveh poznoantičnih piscev, Sozomena in Zosima, da je Emono ustanovil Jazon, ko se je /.../ vračal s Kolhide proti domu, se je prvi naslonil Janez Ludvik Schönleben v svojem delu /.../. Zgodba o /.../ ustanovitvi Emone ima še eno različico: po tej Jazon pred gradnjo Emone premaga zmaja, pošast, ki je prebivala v močvirju.

(Vir: Županek, B., in drugi, 2010: Emona: mit in resničnost, str. 27, 30–31. Muzej in galerije mesta Ljubljane. Ljubljana)

- 4.1. Kateri grški mit naj bi bil povezan z nastankom Emone?
- 4.2. Pojasnite, zakaj je Jazon prečkal Emono.

(2 točki)

5. Povežite v pravilne pare ostanke materialne antične dediščine s kraji na današnjem slovenskem prostoru tako, da na črto v levem stolpcu vpišete ustrezno črko iz desnega stolpca.

_____ obrambni stolp (Claustra Alpium Iuliarum)	A Šempeter v Savinjski dolini
_____ mitrej	B Ljubljana
_____ kip Emonca	C Ptuj
_____ Heraklejev tempelj	D Drnovo pri Krškem
_____ ostanki rimskega pristanišča	E Celje
_____ Spektacijeva grobnica	F Ajdovščina

(3 točke)

6. Leta 394 je na ozemlju današnje Slovenije potekala bitka pri Frigidu.

Na tistem delu (bojišča), kjer so se Rimljani bojevali proti Rimljanom, je bil boj neodločen. Kjer pa so se bojevali za cesarja Teodozija barbarski zavezniki, je bila Evgenijeva stran dosti močnejša. Ko je cesar videl, da so barbari povsem potočeni, ga je navdala silna bolečina. Vrgel se je na tla in klical Boga na pomoč. Njegova prošnja ni bila zavržena.

(Vir: Bratož, R., 1994: Bitka pri Frigidu v izročilu antičnih in srednjeveških avtorjev, str. 17. Zveza zgodovinskih društev Slovenije (Zbirka Zgodovinskega časopisa). Ljubljana)

Pojasnite, zakaj je bil ta zgodovinski dogodek pomemben za celoten Rimski imperij.

(1 točka)

7. Slovensko ozemlje je bilo v pozni antiki vse pogosteje prizorišče vpada novih ljudstev.

Obkrožite črke pred tremi pravilnimi trditvami.

- A Zaradi stalne ogroženosti je naraslo število prebivalcev v mestih.
- B Prebivalstvo se je umaknilo v višinske utrdbe ali refugije.
- C Višinska naselja so imela razvito cerkveno organizacijo.
- D V pozni antiki so v naše kraje vdirali Vandali in Langobardi.
- E Leta 642 so se Langobardi iz Panonije preselili v Italijo.
- F Po odhodu Langobardov iz Panonije so njihov prostor naselili Slovani.

(3 točke)

Razvoj zgodovinskih dežel in Slovenci

8. Slovanski naselitveni val v vzhodnoalpski prostor se je začel sredi 6. stoletja in doživel vrhunec v zadnjih dveh desetletjih 6. stoletja.

8.1. Zakaj je bil ob prihodu Slovanov ta prostor redko poseljen?

8.2. Kako je naselitev Slovanov vplivala na staroselsko prebivalstvo? V opis vključite dva elementa.

8.3. Pojasnite, zakaj je nastala prva znana državna tvorba, v katero so bili vključeni tudi alpski Slovani.

(3 točke)

9. Alpski Slovani so po razpadu prve znane državne tvorbe ohranili samostojnost in oblikovali samostojno kneževino Karantanijo.

Jedro Karantanije, ki je ob vseh spremembah od VII. do XI. stoletja ostalo vselej združeno, sestavljajo z gorami zavarovane kotline in doline ob zgornji Dravi in Muri. Okrog tega jedra so razporejene na vzhodu in jugu pokrajine, ki so bile včasih združene z njimi, včasih pa so se odtrgale, podvržene vrhovni oblasti nomadskih ljudstev s središčem v Panonski kotlini.

(Vir: Grafenauer, B., 1964: Zgodovina slovenskega naroda: 1. zvezek. Od naselitve do uveljavitve frankovskega fevdalnega reda z uvodnim pregledom zgodovine slovenskega ozemlja do naselitve alpskih Slovanov, str. 339. DZS. Ljubljana)

9.1. Na ozemlju katere današnje države je bila večina ozemlja Karantanije?

9.2. Kje je bilo središče Karantanije?

(2 točki)

10. Na čelu karantanske družbe je bil knez, ki mu je bila oblast predana z ustoličevanjem.

Knez je bil pri Slovencih le prvi med starešinami. In je prejel svojo oblast iz rok preprostega ljudstva, čigar zastopnik je bil kmet na knežjem kamnu. Kmečka noša, živali, požirek vode iz klobuka ga spominjajo, da je iz ljudstva izšel in ga tudi knežje dostojanstvo od njega ne loči. Drugi deli obreda predstavljajo njegovo oblast: Knez je voditelj v vojski in branitelj domovine (mahljaj z mečem), najvišji sodnik in zaščitnik pravice, najvišji duhovnik, pozneje v krščanski dobi varuh prave vere.

(Vir: Grafenauer, B., 1964: Zgodovina slovenskega naroda: 1. zvezek. Od naselitve do uveljavitve frankovskega fevdalnega reda z uvodnim pregledom zgodovine slovenskega ozemlja do naselitve alpskih Slovanov, str. 339. DZS. Ljubljana)

10.1. Navedite tri funkcije, ki jih je opravljal knez.

10.2. Kdo je imel pravico po smrti starega kneza izbirati novega?

10.3. Opišite pravice teh, ki so izbirali novega kneza, v karantanski družbi.

10.4. Pojasnite, v čem se je kazala demokratičnost ustoličevanja.

(4 točke)

11. Kako se je imenovala metoda pokristjanjevanja, s katero so Franki v začetnem obdobju širili krščanstvo med Karantance?

Obkrožite črko pred pravilno rešitvijo.

- A frankovska metoda pokristjanjevanja
- B karantanska metoda pokristjanjevanja
- C irska metoda pokristjanjevanja

(1 točka)

12. Območje Spodnje Panonije je bilo sredi 9. stoletja vključeno v Vzhodno frankovsko državo.

Pobožni kralj Ludvik je zvedel, da je Pribina z vso dušo vnet za božjo in kraljevo službo. Zato mu je na večkratno prigovarjanje svojih zaupnikov prepustil v last vse, kar je imel prej samo v najemu, z izjemo tistih posesti, ki se zdijo, da pripadajo salzburškemu sedežu /.../.

(Vir: Grafenauer, B., 1985: Spreobrnjenje Bavarcev in Karantancev. V: Sveta brata Ciril in Metod v zgodovinskih virih. Ob 1100-letnici Metodove smrti. Acta Ecclesiastica Sloveniae 7, str. 25. Teološka fakulteta v Ljubljani: Inštitut za zgodovino Cerkve. Ljubljana)

12.1. Zakaj je kralj Ludvik knezu Pribini podelil v upravljanje mejno grofijo?

12.2. Kateri knez je dosegel politično samostojnost Spodnje Panonije?

12.3. Pojasnite delovanje Konstantina in Metoda v Spodnji Panoniji.

(3 točke)

13. V 10. stoletju je današnje slovensko ozemlje prešlo pod Sveto rimsko cesarstvo. Zaradi izjemnega strateškega pomena je bilo organizirano v mejne grofije (marke).

13.1. Kateri družbeno-ekonomski sistem se je oblikoval v tem času?

13.2. Pojasnite značilnosti srednjeveške kolonizacije, ki se je pričela v tem obdobju.

(2 točki)

14. Na današnjem slovenskem ozemlju so se utrdile številne plemiške družine in nekatere med njimi so uspeli ustvariti dinastična ozemlja.

Povežite plemiške družine z deželami, kjer so imeli največ posesti tako, da črko pred njimi prenesete k deželam.

_____ Štajerska	A Eppensteinci
_____ Goriška	B Traungauci
_____ Kranjska	C Andeški grofje
_____ Koroška	D Goriški grofje

(2 točki)

15. Po obdobju brezvladja so nemški volilni knezi leta 1273 izvolili novega svetorimskega cesarja.

Grof Rudolf IV. Habsburški je oktobra 1273 ravno oblegal Basel, ko je v taborišče prišel grof Friderik Nürnbergski in mu sporočil presenetljivo novico: sedem volilnih knezov cesarstva je v začetku oktobra soglasno izvolilo njega, Rudolfa Habsburškega. Ko je novico prejel še oblegani baselski škof, je zgrožen zaklical: »Ljubi bog, čvrsto drži svoj prestol, sicer ti ga bo Rudolf vzel!« Zdi se, da je že slutil tisto, s čimer noben od volilnih knezov ni računal.

(Vir: Demmerle, E., 2013: Habsburžani, str. 19. Cankarjeva založba. Ljubljana)

- 15.1. Zakaj je bila novica o izvolitvi Rudolfa Habsburškega za svetorimskega cesarja presenetljiva za marsikaterega plemiča v cesarstvu?

- 15.2. Pojasnite, kako si je Rudolf Habsburški zagotovil ozemlje in s tem tudi oblast nad današnjim slovenskim ozemljem.

(2 točki)

16. Pod Habsburžani je pristala tudi celjska posest. Celjski grofje so vseeno postopoma uspeli vzpostaviti številne rodbinske povezave širom Evrope.

Kako so te povezave okrepile moč Celjskih grofov?

(1 točka)

17. V visokem srednjem veku so določena ozemlja pridobila številne pravice, kar jih je spremenilo v mestne naselbine. Večina slovenskih mest je nastala od 13. stoletja dalje.

Mesto Lonka leži na ravnem, vendar ob vznožju položnega hriba. Nad njim sta dva gradova, vsak sebi, oba dobro utrjena. Toda lepši je spodnji grad, na katerem stoluje mogočni gospod Jakob Lamberger, mestni glavar in grajski gospod. Malo dlje vstran ima še en, tretji grad. V mestu samem je dvesto petdeset zidanih, vendar s škodlami kritih hiš. Ima cerkev Svetega Jakoba, ki je farna kapela, pozidana s čudovito in lepo umetnostjo. Ob mestu teče proti severu reka, imenovana Sorica (Sovuriza), ki nima toliko vode kot Sora; dobre ribe daje, med katerimi velja postrv za boljše.

(Vir: Santonino, P., 1991: Popotni dnevnik, str. 40. Mohorjeva založba. Ljubljana)

Leži na jadranski obali, v Tržaškem zalivu /.../. Na kopenski strani, na vzpetini, je zavarovan s starodavnim obzidjem z vmesnimi stražnimi stolpi, na morski strani pa je utrjen z mogočnim obrambnim stolpom pri morskih Vratih sv. Klementa, ki je opremljen z zadostnim številom topov in vojaških naprav: Ima več trgov, med katerimi se največji ponaša z Monte di Pieta, s Pretorsko palačo, sodno kancelarijo, Fontikom in drugimi, prav tako uglednimi javnimi ter zasebnimi stavbami. Deli se na več ulic, ki se spuščajo z vrha vzpetine in se ob vznožju prepletajo ob morskimi obali.

(Vir: Pavel Naldinija. Cerkevni krajepis ali opis mesta in škofije Justinopolis, ljudsko Koper. Na: <http://www.zupnija-piran.si/piranske-cerkve/piran-pred-300-leti>. Pridobljeno: 4. 3. 2019.)

Obkrožite črko pred izbranim srednjeveškim mestom.

A ŠKOFJA LOKA

B PIRAN

Glede na zgornji besedili in sliko 6 v barvni prilogi v krajšem esejskem razmišljanju zapišite: kateri tip srednjeveškega mesta predstavlja izbrano mesto; dve značilnosti tega tipa mesta; kateri dokument predpisuje pravice meščanom; s katerimi gospodarskimi dejavnostmi so se ukvarjali in pod čigavo oblastjo je bilo mesto.

(5 točk)

21. V 15. stoletju so slovenske dežele začeli ogrožati Turki.

Obkrožite črke pred tremi pravilnimi trditvami, ki opisujejo čas turških vpadov.

- A Turško osvajanje proti severu se je okrepilo po zasedbi Dunaja leta 1453.
- B Deželni stanovi so za zaščito dežel sprejeli nove obrambne rede.
- C Obrambni pas vzdolž meje se je izoblikoval v Vojno krajino.
- D Kmetje so se pred Turki skrivali v utrdbah, imenovanih refugije.
- E Plemstvo je sestavljalo črno vojsko, kamor so vpoklicali vsakega 20. plemiča.
- F Najhujše obdobje vpadov je bilo za časa sultana Sulejmana Veličastnega.

(3 točke)

22. Turški vpadi so močno prizadeli slovenske dežele.

Monštrance, kelihe, mašno obleko, knjige, oltarna pregrinjala in druge cerkvene dragocenosti so Turki ugrabili: božje hiše so spremenili v hleve, kjer so plesali in počenjali najostudnejše razuzdanosti. Duhovnike so sežigali, potapljali ali drugače morili, mnoge so odgnali v bridko suženjstvo.

(Vir: Simoniti, V., 1990: Turki so v deželi že, str. 74. Mohorjeva družba. Celje)

22.1. Navedite demografske posledice turških vpadov.

22.2. Navedite gospodarske posledice turških vpadov.

22.3. Pojasnite, kako so turški vpadi vplivali na pojav kmečkih uporov.

(3 točke)

23. Kmečki upori so bili posledica nezadovoljstva kmetov zaradi slabega gospodarskega položaja.

Na kaj so se sklicevali kmetje ob zavračanju novih bremen, ki so jim jih nalagali zemljiški gospodje? Obkrožite črko pred pravilno rešitvijo.

- A na zemljiški kataster
- B na staro pravdo
- C na puntarski pfening

(1 točka)

24. Leta 1573 je izbruhnil kmečki upor, ki se je razširil čez mejo današnjega slovenskega ozemlja.

Del zapisnika iz zaslišanja Ivana Svrača:

Nameravali smo odpraviti dajatve, davke in vsa druga bremena in pobiti tiste zemljiške gospode, ki so nam nasprotovali. Govorili smo tudi, da bomo potem, ko premagamo zemljiško gospodo, v Zagrebu ustanovili cesarsko oblast. Sami bi potem pobirali davke, dajatve in vse dohodke, sami bi tudi skrbeli za varnost naših meja, ker zemljiški gospodje tako ne skrbijo za meje.

(Vir: Škaler, S., 1973: Boj za staro pravdo, str. 51. DZS. Ljubljana)

24.1. Glede na zgornje besedilo navedite cilje hrvaško-slovenskega kmečkega upora.

24.2. Pojasnite, kaj se je zgodilo z vodjem upora.

(2 točki)

25. Pred naštete dogodke dodajte letnice: 1456, 1461, 1515, 1550, 1575, 1584.

- _____ Abecednik in Katekizem
- _____ tiskarna Mandelca v Ljubljani
- _____ Ulrik II. ubit v Beogradu
- _____ Dalmatinova Biblija
- _____ 1. vseslovenski kmečki upor
- _____ ustanovitev ljubljanske škofije

(3 točke)

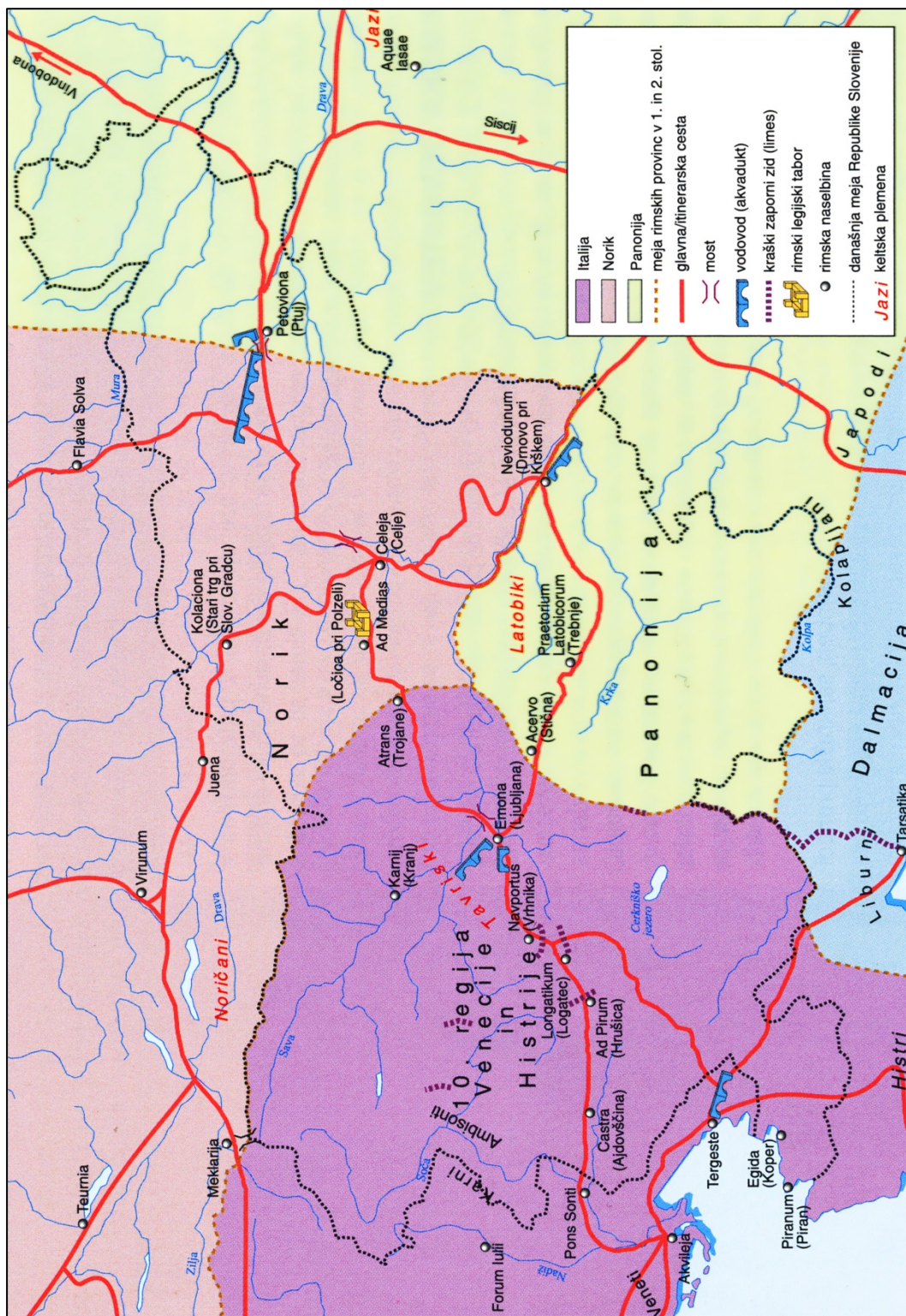
Barvna priloga (k Izpitni poli 2)

Slika 3: Rimsko osvajanje današnjega slovenskega ozemlja

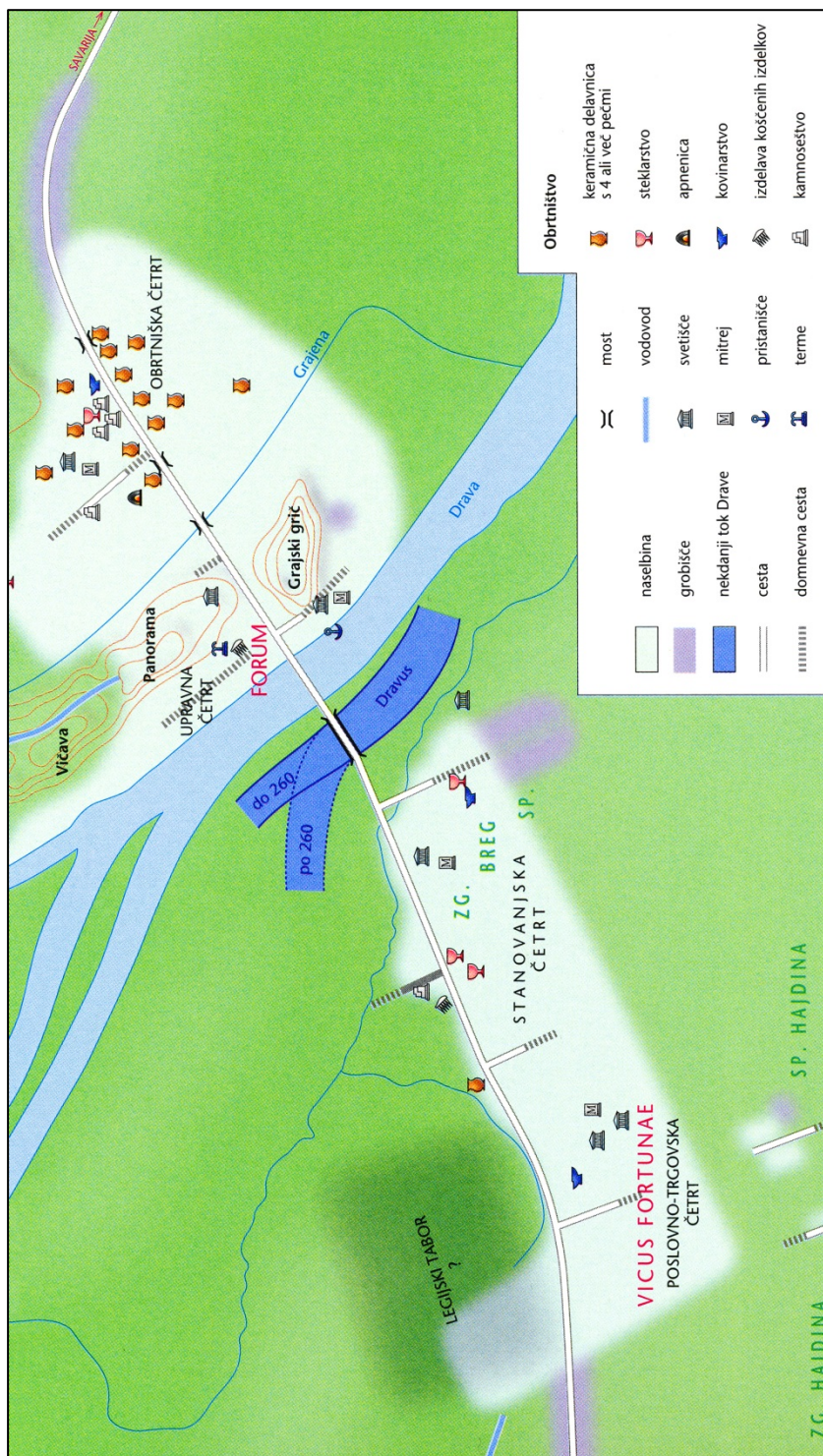
(Vir: Cedilnik, A., in drugi, 2018: Zgodovina 1: prazgodovina in stari vek, str. 193. Mladinska knjiga. Ljubljana)

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

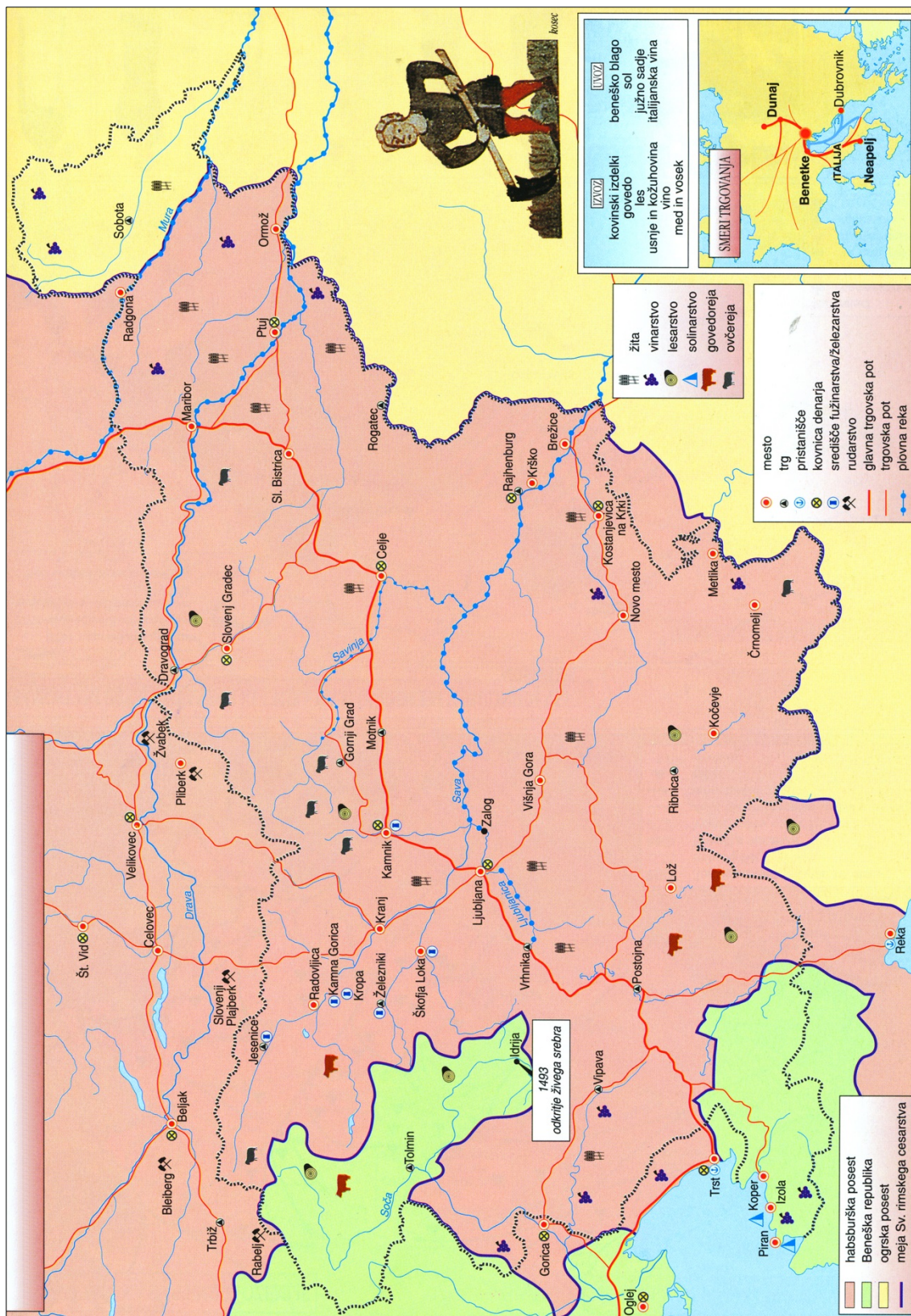
Slika 4: Naši kraji pod Rimljani

(Vir: Brodnik, V., in drugi, 2010: Zgodovina 1, str. 156. DZS. Ljubljana)

Slika 5: Petovia (Poetoviona) v 2. in 3. stoletju

(Vir: Slovenski zgodovinski atlas, str. 33. Nova revija. Ljubljana, 2011)

Slika 6: Gospodarstvo in trgovina na Slovenskem v poznem srednjem veku

(Vir: Mali zgodovinski atlas, str. 32. Modrijan. Ljubljana, 2013)